

Araştırma Makalesi / Research Article

**30 AĞUSTOS DUMLUPINAR ZAFERİNİN BİR PROPAGANDA ARACI OLARAK
“YUNAN MEZALİMİ” İSİMLİ TİYATRO OYUNUNA YANSIMALARI**

Erdal ADAY^{1*}
Ali GÖKDÜL²

Öz

Kütahya Mecmuası’nda, Hamza Güner tarafından 1927 yılında parça parça yayınlanmış olan “Yunan Mezalimi-Türk Zaferi” isimli tiyatro oyununda, işgal döneminde Kütahya köylerinde Yunanlılar tarafından yapılan zulümler anlatılmıştır. Milli Mücadele Dönemi, 30 Ağustos zaferine giden yolda, Yunanlılar Kütahya ve çevresine büyük zararlar vermişlerdir. Yunan zulümleri, işe ve paralara el koyma, tehdit ve işkence gibi boyutları aşmış; ırza geçme ve cinayet ile sonuçlanma boyutuna ulaşmıştır. Yunan egemenliğinin hakim olduğu bu evrede, köylüler silahsızlandırılmış ve bir köyden diğerine gitme yasaklanmıştır. Casuslarla iç içe bir yaşam süren Kütahya köylüleri temkinli ve kararsız olup çaresizliği tüm benliklerinde hissetmişlerdir. Yunanlılar, Büyük Taarruz esnasında, uğradıkları yerleri, içerisinde insanlar olduğu halde, ev ve harmanlarıyla birlikte yakmaya başlamışlardır. Köylüler, bozulan düşmanın köylerini yakmasından ve öldürülmekten dolayı korku içinde Türk Ordusu tarafından kurtarılmayı beklemişlerdir. Bu süreçte yaşanan acıklı ve dramatik olaylar, vicdanları titretecek boyutta elimizdeki tiyatro oyununda ifade edilmiştir. Büyük Taarruz öncesi Dumlupınar ve birçok köyün genel vaziyeti hakkında bir panorama sunan bu edebi eser, ayrıca olaylar kritik edildiğinde, Kütahya’nın Milli Mücadele tarihine ilişkin bir yol gösterici olma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Dumlupınar, Büyük Taarruz, Yunan, mezalim, tiyatro
JEL Kodları: Z110, Y200, Y800

**REFLECTIONS OF THE 30 AUGUST DUMLUPINAR VICTORY ON THE THEATER
NAMED “THE GREK CRUELTY” AS A PROPAGANDA TOOL**

Abstract

In the Kutahya Magazine, in the theater play “Grek Cruelty-Turkish Victory” published by Hamza Guner in 1927, the atrocities committed by the Greeks in the villages of Kutahya during the occupation period were explained. The Greeks caused great damage to Kutahya and its surroundings during the War of Independence. Grek persecution transcended such dimensions as food and Money confiscation, threats and torture; Grek cruelty has reached the extent of rape and murder. During this period of Grek rule, Kutahya villagers of were disarmed and traveling from one village to another was prohibited. The villagers of Kutahya, who continued their iner lives with spies, has cautions and indecisive and felt desperation in all their selves. The Greeks, along with the people, began to burn houses and threshing floors during the Great offensive. The villagers, fearing that their village would be burned and killed by the enemy, waited to be rescued. The sad and dramatic events that took place during this period were expressed in the theater. This study, which tells about the situation of Dumlupınar and some villages before the Great attack, is a guide regarding the history of the War of Independence in Kutahya.

Keywords: Kutahya, Dumlupınar, Major Offensive, Grek, cruelty, theater
JEL Codes: Z110, Y200, Y800

¹ Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ORCID: 0000-0002-0287-2991

* **Sorumlu yazar** (Corresponding Author): adayerdal@hotmail.com

² Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-7171-3476

Başvuru Tarihi (Received): 04.02.2021 **Kabul Tarihi** (Accepted): 29.07.2021

Giriş

Tiyatro, insanoğlunun tarih sahnesinde var olduğu andan itibaren günümüze kadar varlığını sürdüren sanat dallarından biridir. Bazen dini ayinlerin icrasında, bazen propaganda ve telkin aracı olarak yazarlar ve siyasiler tarafından kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinin yüzüncü yılını kutlamaya hazırladığımız bu günlerde, elimizdeki tiyatro metni yakın maziye hatırlatması ve gelecek nesillerde tarih şuuru oluşturması açısından bilim dünyasına tanıtılmış ve tiyatro eserinin yayımlandığı süreli yayın hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmayla Kütahya basın hayatında önemi bir yeri olan Kütahya Mecmuası ve burada yayımlanan Mehmet Hamza Güner’e ait olan tiyatro metni olay örgüsü, tematik kurgunun nasıl şekillendiği, Milli Mücadele’de Kütahya ve mücadelenin tiyatro eserine yansımaları incelenmiştir.

Kütahya, Milli Mücadele yıllarında Yunan esaretini yaşamış, şiddetli çarpışma ve savaşların odak noktasında yer almıştır. Bu esaret döneminde, Anadolu’nun diğer şehirleri gibi, Yunanlılardan çeşitli zulümler görmüştür. Yunanlılar, silahsızlandıkları Kütahya köylüsünün dış dünya ile irtibatını da kesmişlerdir. Ani baskınlar vererek köylülerin iâşe ve paralarına el koymuşlar, tehdit, ırza geçme ve işkenceler ile halka zulüm yapmışlardır. Bu azgınlıkları karşısında, buna karşı duranları cezalandırmışlar ve canice cinayetler işlemişlerdir.

Kütahya köylüsü, bu baskı ve çaresizlik evresinde açlık çekmiş, çeşitli acılara gark olmuştur. Bu olayların devam ettiği süreçte, savaşlarda bir propaganda unsuru olarak casusluk faaliyetleri de hız kazanmıştır. Casuslarla iç içe bir yaşam süren köylüler temkinli, kararsız ve korkar bir vaziyette düşmanın vatanlarından kovulacağı günü ümit etmeye başlamışlardır. İçinde buldukları bu savaşın ve çekilen sıkıntıların cehaletten kaynaklandığı düşüncesi üzerinde hemfikir olan köylüler, kendilerini bu duruma düşürdüğü için İstanbul’da, saraylarında zevk ve eğlence içinde yaşadıklarını düşündükleri idarecilere karşı derin bir öfke patlaması yaşamışlardır. Diğer yandan, Ankara hükümeti ise, kurtarıcı olarak görülmüştür.

Milli Mücadele’nin artık son evresinde, Yunanlılar işgal bölgelerini terk ederlerken geride tahrip taburları bırakmışlardır. Bu birlikler, şehirleri ateşe vermişler, cinayetler işlemişler ve geride onarılması imkansız enkazlar bırakmışlar; sarılması mümkün olmayan yaralar açmışlar ve işgalin sancısını son ana kadar yaşatmışlardır. Kütahya, komşusu diğer yerleşim birimleri olan Eskişehir ve Uşak’a nazaran, tahrip taburlarının bu yıkımından daha az etkilenmiştir (Gökçül, 2020, s. 238-244; Tutsak, 2015, s. 44-91). Bunda etki eden faktörlerin başında, Kütahya’da yaşamış olan kahramanlık olayları önemli rol oynamıştır. Bunların başında, günümüzde Kütahya’nın bir ilçesi konumunda olan Emet’te yaşanan “*Emetlilerin Kahramanlıkları*” gelmektedir. Büyük Taarruz ile bozguna uğrayan Yunanlılar, İzmir limanına ulaşmak için kaçmaya çalıştıkları esnada uğradıkları şehir ve kasabaları yakmaya, talan etmeye ve masum Türkleri kurşunlayıp katletmeye başlamışlardır. Bu aşamada, Kütahya Merkez ve köylerinin yakılıp yıkılmasının ve talan edilmesinin önlenmesinde başrolde yer alan Ağaç köylü Ayşe Bacı, Alayuntlu Hafize Nine ve Saraycıklı İki Yiğit³’in kahramanlık öyküleri⁴ dillere destan olurken; Kütahya yanmaktan, halkı da katledilmekten bu sayede kurtulmuştur (Kağnıcıoğlu, 1964, s. 77-79; Tunçoğlu, Ocak 2008, s. 22).

1. Milli Mücadele’de Kütahya (1919-1922)

19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkmasından sonra, 28 Mayıs 1919 tarihinde, Havza’dan bütün valilere gönderdiği tamim, Kütahyalı milliyetçileri uyandırmıştır. Kütahyalı Sertoğlu Mahmut, Okçu köyünden Çete Mehmet, Yağdanlı Halil Efe, Kako Mehmet, Kabakçı

³ İhsan Tunçoğlu, eserinde bu konuyu “*Saraycıklı 3 Yiğit*” olarak kaleme almıştır. Bahsi geçen hikaye aynı olmakla birlikte, Saraycıklı 3 delikanlının isimlerinin Hüseyin, Ali ve İsmail olduğunu ifade etmiştir (Tunçoğlu, 2008, s. 21).

⁴ Metinde bahsedilen hikayelerden başka, “*Arabacı Mehmet Ağa ve Rum Komşusu*” arasında unutulmaz bir olay yaşanmıştır (Tunçoğlu, 2008, s. 23).

Ahmet gibi pek çok zeybek silahlanarak cepheye koşmuş; binlerce Kütahyalı, gönüllü olarak vatan savunmasında vazife almak istemişlerdir (Güner, 1961, s. 26-27). Bu doğrultuda 20 Eylül 1919 tarihinde Kütahya Kuvayı Milliye teşkilatı kurulmuştur. Kütahya-Simav ve Havalisi Kuvayı Te'dibiye ve Teşkilatı Mahsusa Kumandanlığı ile, Çerkez Ethem yanında bulunan müfreze kumandanlarından Piriştineli Binbaşı İsmail Hakkı Bey, olağanüstü yetkilerle 19-20 Temmuz 1920 tarihinde, yanındaki Yüzbaşı İsmet, Yüzbaşı Süleyman, Mülazım-Teğmen Tahsin beyler, birçok Arnavut ve Çerkez çeteler ile birlikte Kütahya'ya gelmişler, Kütahya İdadisi binasına yerleşmişler ve Müdafaa-i Hukuk merkezi ile işbirliği içinde faaliyetlere başlamışlardır. İsmail Hakkı Bey, Kütahya ve Havalisi Kuvayı-ı Tedibiye ve Teşkilat-ı Mahsusa Kumandanı olarak bir emirname yayımlayarak Kütahya'da asker ve silah toplamaya başlamıştır. Böylece, 21 Temmuz 1920 tarihinde, Kütahya “*milli taburları*” teşkiline başlanmıştır. Bu arada, İsmail Hakkı Bey, Ali Fuat Paşa ile temasa geçmiş ve emrindeki 1.500 kişilik alay ile milli kuvvetlere katılabileceğini bildirmiştir. Ayrıca, İsmail Hakkı Bey, 6 Ağustos 1920 tarihinde, Afyonkarahisar'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek kendisini Kütahya'ya davet etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, aynı gün Kütahya'ya gelmiş, İstasyon'da milli alayı teftiş etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, ayrılırken Mutasarrıf Said Bey'e, Kütahya halkının milli davada gösterdiği hassasiyet ve fedakarlığı takdir ettiğini ifade eden ve Meclis namına şükranlarını bildiren bir yazı vermiştir (T.C. Kütahya Valiliği..., 1989, s. 25; Yeşil, 1938, s. 72; Seygen, 1959, s. 232; Güner, 1961, s. 27-30; Kütahya Ticaret..., 1988, s. 43).

İlerleyen süreçte, Hükümet ile Seyyar Kuvvetler Umum Kumandanı Çerkez Ethem arasında, çete teşkilatının kaldırılması ve düzenli orduya geçiş meselesi hakkında anlaşmazlık meydana gelmiştir. Bu süreçte, Çerkez Ethem ayaklanmış ve bunu fırsat bilen Yunanlılar, bütün kuvvetleri ile 6 Ocak 1921 tarihinde İnönü'deki Türk mevzilerine saldırmışlardır. I. İnönü Savaşı devam ederken, Ethem ve biraderleri Gediz'den harekete geçerek Kütahya'ya saldırmışlardır. Ethem kuvvetlerini Kütahya'da mağlup eden Albay İsmet (İnönü), böylece Kütahya'yı yağmadan kurtarmıştır. Çerkez Ethem ve etrafındakiler, 13 Ocak 1921 tarihinde Yunanlılara sığınmışlar ve Çerkez Ethem ayaklanması böylece bastırılmıştır (Güner, 1961, s. 30-31).

İnönü muharebelerinde mağlup olan Yunanlılar, yeniden taarruza geçmek için büyük bir hazırlık yapmışlardır. Yunan taarruzu 10 Temmuz 1921 tarihinde başlamış ve “*Eskişehir ve Kütahya Muharebeleri*” adıyla bilinen çarpışmalar başlamış; Yunanlıların ilerlemesine mani olunamamıştır. Üstün düşman kuvvetleri karşısında Türk ordusu Sakarya'nın doğusuna çekilmiş; 13 Temmuz 1921'de Afyon; 17 Temmuz 1921'de Kütahya ve 19 Temmuz 1921'de Eskişehir Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. 17 Temmuz 1921 Pazar sabahı, Yunanistan 9. Tümeni, Kütahya'ya herhangi bir direnişle karşılaşmadan, şehre hakim tepeleri ele geçirerek Sultanbağı deresi ve Okmeydanı yönünden girmiştir. Bu esnada, Rum ve diğer azınlıklar ile birlikte sayıları çok az da olsa yerli işbirlikçi Türkler, büyük bir coşku içinde Yunanlıları karşılamışlardır. 18 Temmuz 1921'de, Yunanistan'ın 3. kolordusu da şehre girmiştir. Bu işgal günlerinde Kütahya'da, evlere beyaz bayraklar asılmış Kütahya Belediyesi binasına da Yunan bayrağı çekilmiştir. Kütahya cadde ve sokaklarında Yunan askerleri nöbet tutmuşlar, evlerde arama yapmışlardır. Yunanlılar tarafından Kütahya'ya mutasarrıf (vali) olarak Rasihzade Hoca İbrahim Efendi atanmış; Rasihzade Konağı da Yunan karargahı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, 26 Temmuz 1921'de Yunan Başbakanı Gunnaris, 28 Temmuz 1921'de Yunan Kralı Konstantin Kütahya'ya gelmiştir. Siyasi ve askeri bir şûra toplanarak Yunan ordusunun ileri hareketine devamı ve Ankara'yı zaptı kararı alınmıştır. Ancak, Yunanlıların ilerleyişi Sakarya'da durdurulmuştur. Uzun bir hazırlık devresinden sonra Türk ordusu, 26 Ağustos 1922 tarihinde, düşman kuvvetlerini Anadolu'dan atmak için taarruza geçmiştir. Türk kuvvetlerinin taarruzlarına dayanamayan Yunanlılar, mevzilerini terk ederek kurtuluşu kaçmakta bulmuşlardır. Türk ordusu ise, kaçmakta olan düşman kuvvetlerini kuzeyden ve güneyden abluka altına almıştır. 30 Ağustos 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat yönettiği muharebede, çekilmekte olan Yunanlılar amansızca takip

edilmeye devam edilmiştir. Aynı gün, Mürettep Süvari Tümeninden bir müfreze güneyden ilerleyerek sabah saat on sıralarında Kütahya’ya girmiştir. Kütahya’yı yakmak üzere Porsuk’a kadar gelen Yunan müfrezesi, milli kuvvetlerin Kütahya’ya girdiğini haber alınca geri dönmek zorunda kalmıştır. Böylece, Kütahya yakılma tehlikesinden kurtulmuştur. Yine 30 Ağustos akşamı, Arif Bey’in kumandasındaki birlikler Kütahya’ya gelmişler, Hükümet Konağı’na ve Belediye binasına Türk bayrağını çekmişlerdir. Böylece, bir yıldan uzun süren Kütahya’daki işgal devresi sonra ermiştir. Kütahya’nın kurtuluşu, halk tarafından sevinç gösterileriyle ve kurbanlar kesilerek karşılanmıştır (T.C. Kütahya Valiliği, 1989,s. 25-26; Kütahya Ticaret, 1968,s. 78-79; Kağnıcıoğlu, 1964,s. 77; Özçelik, 2018,s. 310-311; Çetintaş, 1996,s. 16; Güner, 1988,s. 31-35; Kütahya Ticaret, 1988,s. 47).

26 Ağustos 1922 tarihinde, Büyük Taarruz, sabah saat 05.30’da başlamıştır. Seri baskınlar şeklinde geçen Türk saldırıları sonunda, kolay geçilemeyeceği düşünülen Yunan mevzileri birer birer aşılmıştır. Aslıhanlar yöresinde çevrilen Yunan kuvvetleri ile 30 Ağustos 1922 tarihinde yapılan kesin savaştan sonra, Yunan ordusu tümüyle dağılmıştır. General Trikupis, kaçmaya çalışırken, Murat dağı civarında yakalanarak esir alınmıştır. Savaş alanını gezen ve son durumu değerlendiren Mustafa Kemal, 31 Ağustos 1922 öğle vakti, Yunanlıların yakıp yıktığı Çalköy’e gelmiştir. Beraberindekilerle, masa gibi kullandıkları kırık bir kağrı arabasının etrafında son durum gözden geçirilmiştir. Burada, düşmanın savunma hattı kurmasını engellemek için birlikleri hızla izleme kararı alınmıştır (Kütahya Ansiklopedisi, 1999,s. 98).

Milli Mücadele’yi konu alan edebi eserlerde ele alınan olaylar, kurmaca yapısından ziyade gerçek özelliğiyle ön plana çıkarlar. Burada amaç Milli Mücadele’de yaşanan zorlukları ve bugünkü duruma nasıl geldiğini yeni nesillere aktarmak ve yeni bir bilinç geliştirmektir. Bu durumu Jan Assmann “*Kültürel Bellek*” kavramıyla açıklamıştır. Assmann(2015), “bir gerçeğin bir grubun belleğinde yer etmesi için gerçek belli bir kişi, yer ya da olay biçiminde yaşanması gerekir” demiştir (s. 46). İncelediğimiz edebi eserde de bu anlayışı görmek mümkündür. Yunan Mezalimi-Türk Zaferi adlı tiyatro metninde, tarihsel geçmişi canlandırmak için kültürel belleğe başvurulmuş, tarihi bir mekan olarak “*Dumlupınar*” hatırlatma mekanı konumunu almıştır.

2. Kütahya Mecmuası/Kütahya Vilayet Gazetesi

“*Yunan Mezalimi-Türk Zaferi*” adlı tiyatro metni, Ocak 1927’de Kütahya Mecmuası’nın 29. sayısında okuyucuyla buluşmuş ve 15 Eylül 1927 tarih ve 44. sayıya kadar belirli aralıklarla Kütahya Vilayet Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

Kütahya Vilayet Gazetesi, ilk olarak “*Kütahya Mecmuası*” adı ile 29 Ekim 1925 tarihinde faaliyete geçmiştir. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü Mehmet Nuri ve Bekir Sıtkı beylerdir. Kütahya Mecmuası’nın ilk çıkış tarihi, 1 Aralık 1925 tarihidir. Kütahya Sanayi-i Ziraiye Yurdunda Daire-i Mahsusa, Kütahya Mecmuası’nın matbaa ve idarehanesidir. Mecmua’nın basımı, Vilayet Matbaası’nda yapılmıştır. Mecmua’nın içeriği, ilmi, edebi ve zirai konular olmuştur. Mecmua’da tür olarak yayımlanan yazılar, ülke haberleri, genel meclis zabıtları, ziraat ve iktisatla ilgili olmuştur.

Kütahya Mecmuası, 15 günde bir çıkan dergi olarak yayın hayatına başlamış ve gazeteye dönüştüğü tarihe kadar yayın hayatını aynı şekilde devam ettirmiştir. Mecmua, 71 sayı Osmanlı Türkçesi ile çıkarılmış; 72. sayıdan itibaren Latin harfleri ile çıkarılmaya başlanmıştır. Kütahya Mecmuası, 107. sayısında, 15 Mayıs 1930 tarihinde, dergi olarak yayımlanmıştır.

Kütahya Mecmuası, 30 Ekim 1930 tarihinde “*Kütahya Vilayet Gazetesi*” adını almış; 108. sayısı 1 Haziran 1930 tarihinde yayımlanmıştır. Kütahya Vilayet Gazetesi, haftalık gazete olmuştur. Gazete, 26 Mayıs 1935 tarihli 366. sayıya kadar, Pazar günleri çıkmış; 7 Haziran 1935 tarihli 367. sayıdan itibaren Cuma günleri çıkmaya başlamıştır.

Kütahya Vilayet Gazetesi, 3 Nisan 1953 tarihli 1745. sayıya kadar “*Kütahya İl Gazetesi*” adıyla yayımlanmıştır. 4 Nisan 1953 Cumartesi günü, 1746. sayıdan itibaren “*Kütahya Vilayet Gazetesi*” adıyla yayın hayatına devam etmiştir. Gazete daha sonra, 29 Ekim 1965-21 Ocak 1966 yılları arası dönemde “*Kütahya Valilik Yayın Organı*” adı ile yayımlanmıştır. 1966 yılından itibaren, son sayısının çıktığı 31 Aralık 1975 tarihine kadar, tekrar “*Kütahya Vilayet Gazetesi*” adıyla yayımlanmıştır. Kütahya Vilayet Gazetesi’nin son sayısı 31 Aralık 1975 tarihinde çıkarılmış ve Gazete, Kütahya yayın tarihindeki müstesna yerini almıştır (Gökdül ve Sarıkoyuncu, 2017,s. 103-106).

Vilayet gazetelerinden beklentiler arasında, gereksiz ve yersiz biçimde valilerin reklam aracı olmamaları; yalnızca resmi duyurular yapan ve başkent gazetelerinden kelimesi kelimesine aktarmalarda bulunmamaları ve kendi bölgelerinde gelişen olayları doğru biçimde aktarmaları da vardır (Yazıcı, 1997,s. 225-226).

Mehmet Hamza (Güner) tarafından Kütahya Mecmuası’nda yayımlanan “*Yunan Mezalimi-Türk Zaferi*” adlı dört perdelik oyun, tarihi tiyatrolar arasında yer almaktadır. Her ne kadar okul müsamesesi tarzında hazırlanmış olsa da gerek yazarın ilk eseri olması, gerekse basında sansürün olduğu dönemde okuyucuyla buluşması önemlidir. Takrir-i Sükun Kanunu gereği alınan sansür kararlarından biri de, Rumluk propagandasını önlemeye yönelik olmuştur. Mübadele ile ilgili çalışmaların yapıldığı bu dönemde, Türk-Yunan dostluğunu geliştirir adımlar atılması söz konusudur. Sansür kararlarından anlaşıldığı kadarıyla Rumluk propagandası Kürtçülük ve Ermenilik propagandaları kadar tehlikeli bir tehdit algısı olarak görülmemiştir (Güner, 2014,s. 235-242). Buna rağmen Milli Mücadelenin başlatıldığı bu topraklarda halkın yaşadığı işkence ve zulümler gelecek nesillerde de tarih şuuru oluşturmak amacıyla yayımlanmıştır.

3. Kütahya Yerel Basımında Tarihi Bir Oyun: “*Yunan Mezalimi-Türk Zaferi*”

Milli Mücadele Dönemi’nde, Yunan işgalinin Kütahya’da yansımalarının anlatıldığı bu tiyatro eseri, Kütahya kentinin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden Hamza Güner tarafından, 1927 yılında, Kütahya Mecmuası’nda yayımlanmıştır. Konusunu Türk tarihinden alan Cumhuriyet tiyatroları içerisinde en fazla işlenen konu Atatürk, Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in anlatıldığı oyunlardır. Verilmek istenen düşüncenin sanat kaygısının önüne geçtiği bu oyunlarda şahıs kadrosu, dekor ve üslup yönünden bazı eksiklikler görülür (Şengül, 2019,s. 31-32). Milli Mücadele yıllarında düşmanın yaptığı zulümleri ve Mili Mücadele ruhunu ön planda tutan bu eserde de tiyatro estetiği açısından bazı yetersizlikler bulunmaktadır. Eserin isminden de anlaşıldığı üzere, eserde işgalciler merkeze konularak onların yaptığı zulümler, Türk’ün bu haksızlıklara direnişi ve intikamı anlatılmıştır. Şengül’ün de belirttiği gibi; anlatıcı, tarih şuuru oluşturmak ve Anadolu’nun tarihî mirasını okuyucuya aktarmak için işgalcileri merkeze koyarak olayları anlatmıştır⁵ (Şengül, 2019,s. 31-32).

“*Yunan Mezalimi-Türk Zaferi*” adıyla dört perdelik vatan piyesi, yazarın kendi ifadesine göre, Hamza Güner’in ilk çalışmasıdır. Hamza Güner, 1905 yılında Kütahya’da dünyaya gelmiştir. Kütahya Öğretmen Okulundan 1921 yılında mezun olmuştur. 1 Kasım 1922 tarihinde Reşadiye Numune Mektebinde öğretmenliğe başlamıştır. Sırasıyla Kütahya’da Çalköy, Yenice, Şaphane, Emet ve Merkez Gazikemal ilkokullarında öğretmenlik yapmıştır. Aksu Dergisi’nde, Yazarı Tanıyalım adlı bölümde incelediğimiz tiyatro eserinin 1928 yılında yazıldığı ve üç perdeden oluştuğu bilgileri verilmektedir ki; araştırmalarımız sonucunda bu bilgilerin yanlışlığı tespit edilmiş ve tarafımızdan düzeltilmiştir. Tiyatro metninin yayınlandığı Kütahya Mecmuası’nda oyunun muharriri olarak; “*Bir Numaralı Muallim Mekteplerinden Mehmet Hamza*” ifadesi

⁵ Milli Mücadele’yi eserlerinde konu alan oyunlar, şunlardır: Osman Çizmeciler’in Allah Bizimledir; Cahit Zarifoğlu’nun Sütçü İmam; Yaşar Mehmet Kaynak’ın Vatanın Bağrındaki Hançer; İsmail Arslan’ın Mustafa Kemal’in Tufanı; İbrahim Ayaşlı’nın Kuvâ-yi Milliyeci Oldum (Şengül, 2019,s. 91-92).

geçmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, Hamza Güner, Kütahya Merkez’de, Bir Numaralı Mektep olarak isimlendirilen okulda da görev yapmıştır. Yaklaşık otuz iki yıl süren eğitim ve öğretim görevinden sonra emekli olmuş ve 1954 yılından itibaren Kütahya Çocuk Kütüphanesinde kütüphaneci olarak görev almıştır. Hamza Güner’in kaleme aldığı “*Kütahyalı Divân Şâirleri, Halk Şâirleri, Tekke Şâirleri, Âşık ve Ozanlar* (Güner, 1967)”, “*Tarihte Kütahya* (Güner, 1961)” ve “*Kütahya Camileri* (Güner, 1964)” isimli çalışmaları alanının önemli kaynaklarından. Güner, Aksu Dergisi adında, aylık, yirmi dört sayı devam eden bir dergi çıkartmıştır. Kütahya Valiliğince hazırlattırılan 1967 Kütahya İl Yıllığı’nın ortaya çıkmasında önemli katkıları olmuştur. Hamza Güner, 1 Mayıs 1968 tarihinde vefat etmiştir (Güler, 2015,s. 119).

4. Yunan Mezalimi-Türk Zaferi Piyesinin⁶ Olay Örgüsü

Eserde olaylar, 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz’dan 10 gün önce, Yunan askerlerinin bir Kütahya köyüne gelişleri ve burada köylülere yaptıkları zulmün anlatılmasıyla başlar. Birinci Perde’de, köy odasında Muhtar Ağa, Hoca Yahya Efendi, Hüseyin Ağa ve Mestan Onbaşı kendi aralarında yaşadıklarını anlatırlar. Köylüler, uzun zamandır Ahmet Çavuş adlı casusun köye gelmediği ve dolayısıyla hiçbir havadisten haber alamadıklarından yakınırırlar. Metin akışı Yunan jandarması kıyafetleriyle gezen ve Yunanlıların arasına sızmış olan Ahmet Çavuş’un köye gelmesi, Yunan zulümlerinden bahsetmesi ve hareketin yakında başlayacağını haber vermesiyle devam eder. Bu arada, Ahmet Çavuş şahit olduğu bir mezalimi anlatmaya başlar. Buna göre; Yunan askerleri, Kozören köyünde, köylüden haddinden fazla yiyecek almak ister ve köylüler rüşvet vererek istenilen işeyi yarı yarıya düşürürler. Rüşvet vermelerine rağmen, Yunanlı subay, köylülerin kanına dokunacak bir üslupta, sokaktan geçen bir Türk kızı karşılığında köylüden hiçbir şey istemeyeceğini söyler. Yunanlı askerin kızı sürüklemesi üzerine, kızın kardeşi Mehmet, Yunanlı askere saldırır ve Mehmet köylünün gözleri önünde vahşice katledilir. Ardından, Mehmet’in babası da dört kurşunla şehit edilir. 80-100 kişilik Yunan askeri köyü yakmak ister. Çavuş olayları daha fazla anlatmak istemez; fakat, köylüler toplumsal hafızanın oluşturulması ve hafızanın daha sonraki nesillere aktarılması için şunları dile getirirler:

“Hoca: Çavuş rica ederim, neticeyi anlat. Kardeşlarımızın matemine biz de iştirak edelim, bunları unutmayalım. Kalbimiz intikam ve kin hisleriyle dolsun ve yansın. Elbet bir gün gelecek bu zalimleri vatanımızdan kovacağız, işte o zaman intikamımızı alırız, eğer biz bir şey yapamaz o günleri göremezsek bile senden, benden duyan; tarihlerde okuyan evlad ve itkadımız intikamımızı alsınlar.”(Kütahya Mecmuası, 15 Şubat 1927,s. 11).

Daha sonra, Ahmet Çavuş olayları anlatmaya devam eder. Yunan askerleri tarafından Köydeki bütün erkekler bir araya toplanır; genç kızların ırzına geçilir. Yunanlılar, sonra, bağlı olarak çırpınan, bağrışan erkeklerden iki delikanlıyı daha şehit ederler. Daha fazla zulme dayanamayan Ahmet Çavuş’un aman dilemesi neticesinde, sadece Yunanlı askeri öldüren Mehmet’in de içinde olduğu ev, içinde iki çocuk olduğu halde yakılır. Tüm bunları dinleyen köylüler, başlarına gelen olayların müsebbibi olarak Padişahı suçlarlar. Köylüler arasında yer alan Hoca, bu suçlamaları şu sözlerle ifade etmiştir:

“Hoca: Evet evet, onlar saraylarında zevk ve sefa içinde yaşarlarken düşmanlar çalışıyordu. Bizim zekamız medreselerde küflenirken düşmanlar her gün yeni bir şeyi icad ediyorlardı. Bizim en büyük düşmanımız, saray ve saltanatın nankör efendileridir, padişahlarıdır.” (Kütahya Mecmuası, 28 Şubat 1927,s. 11)

⁶ Bu çalışmada, yer yer piyes kavramı da kullanılmıştır; çünkü, yazar, öğretmendir ve öğrencilerde tarih şuurunun oluşturulması amacıyla bu piyesi yazmıştır.

Bu esnada, “*Casus*” olarak nitelenen biri köye gelir ve muhtar onunla konuşmaya başlar. Köylüler, ilk başta, bu gelen kişinin Yunan casusu olabileceğini düşündükleri için temkinli davranır; fakat daha sonra, gelen şahsın Türk casusu olduğunu anlarlar. Feyzi Bey ismindeki bu kişi, gerçek kimliğini açıklar ve tahkikat için geldiğini, yakında büyük taarruzun başlayacağını haber verir. Mestan Onbaşı, Yüzbaşı Feyzi Bey’i tahkikat için Dumlupınar’a götürür.

Oyunun İkinci Perde’sinde, mekân yine köy odasıdır ve 26 Ağustos sabahı anlatılmaktadır. Hoca, Muhtar, Hüseyin Ağa, Mestan Onbaşı, Mültezim İhsan Bey ve Hulusi Bey sohbet etmektedir. Tayyare ve bomba sesleri duyulur; köylü bunun neden kaynaklandığını çözmeye çalışır. Bu perdede köylü, bu durumda olmalarında kendilerinin de suçunun olduğunu şu şekilde dile getirir:

“İhsan Beğ: (Teessürle) Ah hocam ah, eğer biz bunları evvelden düşünmüş olsaydık şimdi ne bu sefaleti esareti görmezdik. Eskiden beri vatan kıymetini askerliğin kutsiyetini takdir etmiş olsaydık şimdi bu cinayetlere şahid olmazdık. Düşünemedik, anlayamadık.” (Kütahya Mecmuası, 30 Mart 1927,s. 15)

Harekatin başladığını düşünen köylüler, Yunanlıların kendilerine zarar vermelerinden korktukları için düşünmeye ve bir çözüm yolu aramaya başlarlar. Ahmet Çavuş, harekâtın başladığı haberini şu sözlerle verir:

“Bir buçuk iki senedeir millet necibe-i İslamiyeye zulüm eden Türklüğü söndermeye, Türkiye’yi parçalamaya azm eden zalim düşman, kahraman Türk askerinin şanlı süngüsü önünde köpekler gibi kaçıyor ne olacak?” (Kütahya Mecmuası, 15 Nisan 1927,s. 11)

Sözlerine devam eden Ahmet Çavuş, Yunan ordusunun geri çekilirken her yeri yakıp yağmaladığını şu sözlerle anlatır: “Kudurmuş köpek gibi saldırıyor. Öfkesini köylüden elibağlı olan masumlardan alıyor. Yakıyor, kesiyor, hem evleriyle harmanlarıyla, insanlarıyla beraber...” (Kütahya Mecmuası, 15 Nisan 1927,s. 11).

Bu elim haber üzerine köylüler çoluk çocukla birlikte dağa çıkmak ya da süngüleriyle ölünceye kadar mücadele edilmesi gerektiği konusunda ikileme düşerler. Hulusi Bey, yüksek bir dağın tepesinden dürbünüyle baktığında iki köyün yandığını söyler. Sonunda köylü, köyün dışına haberciler yerleştirir ve tehlike anında dağa kaçmayı planlar.

Üçüncü Perde, köylünün içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesiyle başlar. “Hoca: Ya Rabbi of! Acaba bu tehlikeli günlerin arakasında kalacak şanlı ordumuzun geldiğini görecek miyiz? der. Durum gittikçe kötüye gitmektedir. Etraf köyler, Aslıhanlar, Çalköy, Humur köy Yunanlılar tarafından yakılmıştır.” (Kütahya Mecmuası, 30 Nisan 1927,s. 13) Köylü, düşmana karşı direnmeyi aklından geçirmekte fakat kendilerini savunacak hiçbir silahın bulunmamasından yakınmaktadır:

“Hayır bir tane bile silah yok. Yalnız başlarında bizim çavuş var. Silah bulamadık kafir Yunan bırakmadı ki silah olsa biz Türkler, şu miskin hayata nasıl tahammül ederiz?” (Kütahya Mecmuası, 15 Mayıs 1927,s. 9)

Cumhuriyet Dönemi tiyatrolarında, din adamları, Ankara hükümetine karşı gösterilirken; bu oyunda, Hoca, saltanatı eleştirmekte ve sarayı çürümüş bir devlet yapısına sahip olmakla suçlamaktadır:

“Evet evet, onlar saraylarından zevk ve sefa içinde yaşarlarken düşmanlar çalışıyordu. Bizim zekamız medreselerde küflenirken düşmanlar her gün yeni bir şeyi icad ediyorlardı. Bizim en büyük düşmanımız, saray ve saltanatın nankör efendileridir, padişahlarıdır. İnşallah onlar da kahr olacaklar. Çünkü : Ah yerde kalmaz bu gün çıkmazsa yarın çıkar.” (Kütahya Mecmuası, 28 Şubat 1927,s. 11)

Dördüncü Perde’de mekân, bir köy evinin perişan bir odasıdır ve içeride aile reisi, karısı, iki küçük çocuk ve dördüncü perdenin kahraman evladı Murat yer alır. Evdekiler gelen tehlikeden bahsetmektedirler. Düşman köyü basmış ve yakmaya başlamıştır. Düşman, Delikanlı Murat’ın yaşadığı evi basacaktır ve babası Murat’a bıçak verir, onu kapının arkasına saklar. Murat’ın annesi, çocuklarının ve kendinin şehit olacağını bilir ve ağlar. Dört Yunanlı asker zorla kapıyı açarlar, anne küçük çocuklarının üzerine kapanmış, onları korumaktadır. Yunanlılar, Delikanlı Murat’ın babasını dipçikle yere düşürürler, ardından anneye hücum ederler. Annesinin “Aman aman evladım yetiş bizi kurtar” feryadı üzerine Murat saklandığı yerden fırlar ve Dimitri adlı askeri oracıkta öldürür; kendisi de yaralanır. Diğer Yunan askeri Vasil, Murat’ı alnından vurur; askerler, Murat’ın babasını da sırtından süngülerler. Murat’ın annesi önce çocuklarını korumaya çalışır; fakat Vasil iki küçük çocuğu da vahşice şehit eder. Kahraman Türk kadını, Vasil’i kolundan yaralar; kendi de orada şehit olur. Baba, oğlu Murat’ın, kızı Fatma’nın ve diğer oğlu Hüseyin’in ve eşinin şehit olduklarını görür. Bu kadar kötülüğü yapan Yunanlılara kahreder. Son nefesini vermeden, ay yıldızlı bayrağı ve askerdeki oğlu Muhammet’i görmeyi dilediği sırada, Türk askerinin Allah Allah nidalarını işitir. “Üç nalbur şanlı askerimiz geliyor. Muhammet’ çiğim Muhamet’çiğim geliyor musun? Bizim bu halimizi göreceksiniz?” (Kütahya Mecmuası, 15 Temmuz 1927,s. 8) der.

Düşman kaçmıştır ve Türk subayları, Oğuz, Demir, Kaya, Murat’ın şehit olduğu eve gelirler. Murat’ın büyük abisi Muhammet, subaydır ve gelenlerin içinde o da vardır. Muhammet, babasının başına gelir. Babası gözlerini yummadan O’na intikamının alındığını söyler ve babası da şehit olur. Sonra, şehit olmuş babasına şunları söyler: “...Babacığım müsterih ol... Ruhun muazzez olsun. Validesine de, içinde mesajlar barındıran şu ifadeleri dile getirir: “Şefkatli anneciğim müşfik ve masum kardeşlerim o ruhlarınız müsterih olsun intikamınızı alacak koca bir millet var. Türklük var. Sizi unutan saray yok, halk var. Padişah yok, sizi düşünen millet var... Mezarınıza abideleriniz ettirilecek.” (Kütahya Mecmuası, 15 Eylül 1927,s. 11).

Muhammet, babasının başında Yunanlıların yaptıklarının insanlığa sığmayacak bir vahşet olduğunu ifade eden sözler söyler ve babasının başında, Emin Bülent Bey’in “Kabrinde müsterih uyu ey namdar atam, evladının bu günkü adı sade intikam, istiklâl” (Kütahya Mecmuası, 15 Eylül 1927,s. 12) der. İstiklâl Marşını okur ve vazifeye tekrar dönmesiyle oyun biter.

5. “Yunan Mezalimi-Türk Zaferi” Piyesinin Tematik Yapısı

Konusunu Türk tarihinden alan Cumhuriyet tiyatroları içerisinde en fazla işlenen konular Atatürk, Millî Mücadele ve Cumhuriyet’in anlatıldığı oyunlar olduğunu belirtmiştik (Şengül, 2006, ss.171-180). Mektep müsamereleri tarzında hazırlanan bu oyunda, işgalcilerin sivil halka yaptığı zulümler anlatılmıştır. Türk Tiyatrosu üzerine akademik çalışmaları olan Şengül’e göre (2020) Millî Mücadele’yi değişik bakış açıları ile ele alan oyunları, bağımsızlık temasının vurgulandığı oyunlar ve Millî Mücadele’nin zor şartlarını anlatan oyunlar olmak üzere iki alt başlıkta incelemiştir (s.150). Hamza Güner tarafından Kütahya Mecmuası’nda yayınlanan bu piyeste, zor durumda olan Türk halkının çaresizlik, yokluk içinde verdiği destansı bir mücadele gözler önüne serilmiştir. Harf Devrimi’nin yapılmasından bir yıl önce yayımlanan bu eser, Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış ve tarafımızdan Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Okul piyesi tarzında, akıcı bir dille yazılan bu metinde dekorlar oyunun zamanına, şahıslar ve olaylara uygun olarak basit tutulmuş ve diyaloglara sıklıkla başvurulmuştur. Birinci, İkinci ve Üçüncü perdelerde mekân köy odasıdır. Bu konuda, piyeste yer alan ifade şöyledir: “Bir köy odası gibi tefriş edilecek, eşhas, köylü kıyafetinde sahnede ahz mevki edecekler.” (Kütahya Mecmuası, 29 Kanuni Sani 1927,s. 12). Dördüncü Perde’de ise, mekân yoksul bir köy evidir. “Bir köy evinin perişan bir odasını gösterir. Bir şekilde ihzar edilecek; sahnede aile reisi hoca, karısı, iki küçük çocuk, bir delikanlı olup büyükler düşünmekte, Küçükler oyuncakla meşguldürler.” (Kütahya Mecmuası, 1 Temmuz 1927,s. 13)

Oyunda geçen köy adları, tarihi kaynaklarda geçtiği gibi, Milli Mücadele'nin yaşandığı mekânlardan seçilmiştir⁷. Bu mekânlar Afyonkarahisar, Dumlupınar, Alınvıran⁸, Aslıhanlar⁹, Çalköy¹⁰, Hamur köy, Başgelisse¹¹'dir. Oyunda, tarihi gerçeklikle ilişkilendiremediğimiz itibari mekân isimleri de geçmektedir. Bu yerleşim yerlerinden birisi Kozören köyüdür.

Oyunda, Anadolu insanının “Ankaracılar” olarak kastettiği Kuvayı Milliye'ye olan inancı, bağımsızlık konusundaki düşüncesi ve Milli Mücadele'nin başlamasında Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik yönüne vurgu yapılmıştır. Bu konudaki bir ifade şu şekildedir: “İstanbul'da grup iden güneş; Ankara'dan başka şekilde daha kudretli ve daha şaşadar olarak tulu edecek ve ancak bu güneş bizi tesliye ve teşfiye edebilecektir.” (Kütahya Mecmuası, 29 Kanuni Sani 1927,s. 12).

İstanbul hükümetinin halkın sesine kulak veremediğini, hatta padişahların vatana ihanet ettikleri, oyunda İhsan Bey'in ağzından verilir: “Daha doğrusu başımızdaki baykuş yapılı “saray korkulukları ” anlatmadılar. Vatan ve millet hürriyet ve istiklal nedir düşünmediler. Saraylarında zevk ve eğlenceden başlarını kaldırıp da ortaya bakmadılar. Milletten dertli feryadlarını dinlemediler. Hatta bizden ziyade onlardadır. ” (Kütahya Mecmuası, 30 Mart 1927,s. 14-15).

Millî Mücadele'yi eserlerine konu olarak alan yazarlar, zaman zaman bu yıllarda düşmanın yaptığı kötülükleri ön plâna çıkararak oyunlar da yazmışlardır (Şengül, 2020, s.155). Ele aldığımız eserde, Yunan ordusunun masum insanları katlettiği ve bu haksızlığın intikamının Yunanlı askerlerden nasıl alındığı Muhammet'in ağzından şu şekilde verilmiştir:

“Ey intikam için gelen zalimler... Ey hortlayan Yunan! İçinizden kaç kişi kurtuldu. Memleketinize ihzam haberini ulaştıracak kaç efsun kaldı... Söyle hakikati itiraf et. Menhus leşlerinizi kartallar bile yemiyor. Çürüyen cesetlerinizi vatanımın toprakları bile ememiyor. Nasıl olur da sizin hükümetinizi sizin zalim idarenizi kabul ederiz. Yeni Türkiye devletini bin türlü entrikalarla cihan harbinde mağlup edilen İstanbul hükümeti mi zannettiniz? Lanet size Ey kahpe Yunan! Türk ölmez! Öldürür, Türk kaçmaz, kaçırır, Türk hiçbir zaman yılmaz, yıldırır... Fakat sizin yaptığınız gibi böyle masumlardan intikam almaz. Tanklarıyla, otomobilleriyle, toplarıyla karşısına çıkan sizin gibi alçak zalimleri mahv ederek intikam alır. Ey hortlayan Yunan, intikam sizin yaptığınız gibi değil, böyle alınır.” (Kütahya Mecmuası, 15 Ağustos 1927,s. 11).

⁷ 1982 yılında Afyon Yurtiçi Batı Bölge Komutanlığı tarafından Batı Anadolu'da Uşak, Afyon, Kütahya ve Eskişehir'de Milli Mücadele'nin yaşandığı, kasaba ve köylerde yaşayan ve halen hayatta olan kişilerin o günlere dair hatıralarının derlenmesi ve kayıt altına alınması konulu çalışmada, çalışma alanımız olan oyunda ismi geçen köylerde de görüşmeler yapılmış ve kaynak kişilerin anlattığı bilgilerin oyundaki zulümlere örtüştüğü de tespit edilmiştir. Bu konuda bkz: (Metin, B. 2021), Tanıkların Hatıralarına Göre Milli Mücadele Yıllarında Kütahya. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.(67, 205-221).

⁸ Alınvıran adındaki köy, Kütahya'nın Emet ilçesi Merkez bucağına bağlı olup “Alınvıran” olarak anılırken; 1961 yılında ismi “Alınören” olarak değiştirilmiştir (İçişleri Bakanlığı..., 1962,s. 13; T.C. İçişleri..., 1968,s. 36).

⁹ Metinde geçen Aslıhanlar köyü, Milli Mücadele'nin yaşanmış olduğu köylerden olması ve Dumlupınar'a yakınlığı dolayısıyla, bu dönemde Kütahya'nın Altıntaş ilçesinin Dumlupınar bucağına bağlı “*Küçük Aslıhanlar*” ya da “*Büyük Aslıhanlar*” köylerinden birisi olmalıdır (bu köyler, 1961 yılı itibariyle eski isimlerini muhafaza etmişlerdir). Bu köylerden başka, Kütahya Merkez ilçesi Aslanapa bucağına bağlı “*Aslanhanlar*” (1961 yılında, bu adı değiştirilerek “*Aslıhanlar*” olmuştur) adında bir köy daha vardır (İçişleri Bakanlığı..., 1962,s. 11-12; T.C. İçişleri..., 1968,s. 48, 109, 395).

¹⁰ Çalköy, bu dönemde, Kütahya Altıntaş ilçesinin Dumlupınar bucağına bağlı olup, 1961 yılı itibariyle, adını muhafaza etmiştir (İçişleri Bakanlığı..., 1962,s. 11-12; T.C. İçişleri..., 1968,s. 266; Yeşil, Tarih Yok,s.4).

¹¹ “*Başkimse*” köyü, 1923 yılı sonrasında, Kütahya'nın Altıntaş nahiyesine bağlı bir köydür. 1961 yılı itibariyle, adını muhafaza ettiği de görülen bu köy, Kütahya Altıntaş ilçesine bağlı Dumlupınar bucağına bağlıdır (Yeşil, Tarih Yok,s. 4; İçişleri Bakanlığı..., 1962,s. 11-12).

Türk gençlerinin düşmana karşı savaşarak ölmenin kutsallığına inandıkları, Onlara göre en güzel ölümün, vatan uğrunda verilen mücadele sonucu ölmek olduğu vurgulanarak, Millî Mücadele Dönemi'nin zor şartlarının bu ruhla aşıldığına işaret edilir (Şengül, 2020, s.151). Delikanlı Murat'ın babası aynı ruhla oğluna şu şekilde seslenir: “Oğlum aslanım, Muradım haydi göreyim. Anan senin bugün için doğurdu. Ben seni bugün için besledim büyüttüm, dedenden kalma yatağını al bizi ölünceye kadar muhafaza et.” (Kütahya Mecmuası, 1 Temmuz 1927,s. 13).

Kahramanlık şiirine, yerel ağız özelliklerine, atasözleri ve deyimlere başvuru olan oyunda, Türk kültür öğelerine sık sık müracaat edilmiş ve oyunda Emin Bülent (Serdarooğlu)'in “*Kin*” adlı şiirinden şu beyitler verilmiştir.

“Ey garbın zalimi afv etmedim seni

Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişi

Kabrinde müsterih uyu ey namdar atam

Evladının bu günkü adı sade intikam.” (Kütahya Mecmuası, 15 Eylül 1927,s. 12).

6. Sonuç

Tarih bir milletin hafızasıdır. Görsel sanatlardan biri olan tiyatro, hafızanın canlı kalması görevini tarihi tiyatroya yüklemiştir. Yakın tarihimizin en önemli olaylarından biri olan Milli Mücadele tecrübesi tiyatroyla gelecek nesillere aktarılmıştır. Bir milletin geçmişinde belli bir dönem hakkında bilgi toplarken sadece resmi kayıtların incelenmesi yetmez; aynı zamanda yakın dönemde yazılan edebi ürünlerin de incelenmesi gerekir. Elimizdeki bu tiyatro metni, Yunanlılar tarafından Kütahya'da yakılmış köylerin isimlerini vermesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu köyler hakkında bilgilerin ve Kütahya'da yaşanan kahramanlık olaylarının da ele alındığı çalışmamızda Yunan mezaliminin Kütahya'da etkileri, tiyatro oyunu temel alınarak anlatılmıştır.

Ele aldığımız tiyatro metninde, 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruzdan 10 gün öncesi anlatılarak olaylara giriş yapılmış; 26 Ağustos 1922 sabahı, 07.00'dan önce, Afyonkarahisar'dan başlayan taarruz ile devam edilmiş; son olarak, Yunanlılar geri çekilirken köyü yakmaları ve masumları katletmesi şeklinde verilmiştir. Oyunun teması, Yunan mezalimi, masum insanların diri diri yakılması, genç kızların ırzlarına geçilmesi, insanlığa sığmayacak zulümler; eğitimin önemi; İstanbul'a ve saraya eleştiri; Ankara hükümetine güven; vatan sevgisi; Milli Mücadele'dir. Yine oyunda köylüler genel anlamda silahsızlıktan yakınmaktadır. Cehaletin ne denli zor bir durum olduğu ve buna benzer pek çok sosyal mesaj da vermiştir. Eserde, eski idarenin, saltanatın “*fena*” olduğuna vurgu yapılırken, sarayın zevk ve sefasının bu işgalde köylüyü adeta kurban ettiği belirtilmiştir.

Kütahya'da, Dumlupınar'da, Milli Mücadele'nin nasıl gerçekleştiğini yansıtan bu oyunda halkın elinde düşmana karşı koyacak silahı yoktur ve yazar her ne kadar bir kurgu üzerinden hareket etmiş olsa da, öğretmen olması hasebiyle Kütahya'nın değişik yerlerinde görev yapmış, Milli Mücadele'de yaşanan zorlukları ve acıları bizzat kaynak kişilerden dinlemiş ve bu bilgileri eserinde yansıtmaya çalışmıştır.

Metinde, “*10 gün sonra taarruz edeceğiz*” gibi bir ifade ile Türk ordusunun taarruz zamanı belirtilmiştir. Bu ifade, bizim olayların geçtiği dönemi anlamamızı sağladığı bir gerçektir. Ancak, gizli tutulduğu bilinen Büyük Taarruzu bir paradoks olarak bize sunmuştur.

Tarih-Türk Dili ve Edebiyatı disiplinler arası hazırlanan bu araştırma eserinin, Kütahya'nın Milli Mücadele tarihinin yazılması konusunda da bir itici güç olması hedeflenmiş; “*Kurtuluşun şehri Kütahya*”nın, bu mücadeledeki yeri ve önemi bu vesile ile ifade edilmiştir.

Yazarlık Katkıları (Authorship Contributions): Erdal Aday, Ali Gökdül

Kaynakça

- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek eski yüksek kültürde yazı, hatırlatma ve politik kimlik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Çetintaş, C. (1996). *Adım adım Kütahya* (3.Baskı). Kütahya: Ekspres.
- Gökdu, A. & Sarıkoyuncu, A. (2017). Kütahya vilayet gazetesine göre Kütahya ticaret ve sanayi odası (1925-1944). *Dumluınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (52), 103-122.
- Gökdu, A. (2020). Tek parti döneminde Eskişehir’de imâr faaliyetleri kapsamında doğal afetler ve sağlıkta gelişmeler (1923-1950). A. Güler (Ed.), *Dünya’da ve Türkiye’de Büyük Felaketler Savaşlar, Salgınlar, Depremler, Yangınlar*. (ss. 238-244). İstanbul: Halk.
- Güler, K. (2015). *Kütahya isimler sözlüğü*. Kütahya: Ekspres.
- Güner, H. (1927, 29 Kanuni Sani). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (29), 12.
- Güner, H.(1927, 15 Şubat). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (30), 10.
- Güner, H. (1927, 28 Şubat). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (31), 11.
- Güner, H. (1927, 30 Mart). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (33), 14-15.
- Güner, H.(1927, 15 Nisan). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (34), 11.
- Güner, H. (1927, 30 Nisan). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (35), 13.
- Güner, H. (1927,15 Mayıs). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (36), 9.
- Güner, H. (1927, 1 Temmuz) Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (38-39), 13
- Güner, H. (1927, 15 Temmuz). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (40), 8.
- Güner, H. (1927, 15 Ağustos). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (42), 11.
- Güner, H. (1927, 15 Eylül). Yunan mezalimi- Türk zaferi. *Kütahya Mecmuası*, (44), 11-12.
- Güner, H. (1961). *Tarihte Kütahya*. Kütahya: Vilayet.
- Güner, H. (1964). *Kütahya camileri*. Kütahya.
- Güner, H. (1967). *Kütahyalı dîvân şâirleri, halk şâirleri, tekke şâirleri, âşık ve ozanlar*. Kütahya: Kütahya İl Basımevi.
- Güner, D. (Güz-2014). Tek parti döneminde basın yayın yoluyla yapılan bölücülük propagandasında uygulanan sansür. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV(29), 223-248.
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1962). *Kütahya ili*. (5). Yer Yok: Başarı.
- Kağnıcıoğlu, C. (1964). *Tarihî ve turistik yönü ile Kütahya*. İstanbul: Halk.
- Kütahya Ansiklopedisi*, (1999). C.1, Kütahya: Kütahya Belediyesi.
- Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi*, (1988). İstanbul: Acar.
- Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası, (1968). *İktisadi yönü ile Kütahya*. Yer Yok.
- Özçelik, İ. (Ekim 2018). *Milli eğitim tarihi, köy enstitüleri, Mustafa Kemal Atatürk ve Kütahya*, Kütahya: Ekspres.
- Sevgen, N. (1959). *Anadolu kaleleri*. I, Ankara: Doğuş Ltd. Şirketi.

- Şengül, A. (2006). Dünden bugüne Atatürk, millî mücadele ve cumhuriyet konulu oyunlar üzerine bir bibliyografya denemesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, -Atatürk Özel Sayısı*, 8(3), 171-180.
- Şengül, A. (2020). *Tarihten sahneye Türk tiyatrosu üzerine araştırmalar*, İstanbul: Kesit.
- Şengül, A. (2019). *Ulusun sahnedeki öyküsü, Türk tiyatrosunda milli mücadele ve cumhuriyet*. İstanbul: Kesit.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1968). *Köylerimiz*. Ankara: Başbakanlık.
- T.C. Kütahya Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü (1989). *Kütahya İlinin Durumu Potansiyeli ve Sorunları*.
- Tunçoğlu, İ. (Ocak 2008). *Dünyada ilkler ve sırlar kenti: Kütahya*. Kütahya: Aktüel Tanıtım & Ofset.
- Tutsak, S. (2015). *Yunanlıların Uşak'ı işgali ve esaret sancısı*. İstanbul: Yeditepe.
- Yazıcı, N. (1997). Sırrı Paşa ve vilayet gazeteleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 225-226.
- Yeşil, M. (Tarih Yok). *Kütahya ili köyleri*.
- Yeşil, M. (1938). *Kütahya ilinin kısa coğrafyası*. İstanbul: Ebüzziya.